

Історія

УДК 327:355.45(470+571)(6:5)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17232487>

**Приватні військові компанії у зовнішньополітичній стратегії Росії
в країнах Африки та Близького Сходу**

Автушенко Ірина Борисівна,

доктор історичних наук, професор,

завідувачка кафедри теорії та історії держави і права,

Національний транспортний університет, м. Київ, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-3987-4034>

Прийнято: 17.09.2025 | Опубліковано: 30.09.2025

***Анотація:** У статті досліджується роль приватних військових компаній, як одного з ключових інструментів реалізації зовнішньополітичної стратегії Російської Федерації, в країнах Африки та на Близькому Сході. Показано, що приватні військові компанії, попри відсутність чіткого правового регулювання в самій Росії, фактично функціонують як напівофіційні збройні формування, інтегровані у силову вертикаль держави та підпорядковані інтересам Кремля. Особлива увага приділяється діяльності найбільш відомих структур – «групи Вагнера», приватній військовій компанії «Патріот» та новоствореному «Africa Corps», які забезпечують військову, політичну й економічну присутність Російської Федерації у стратегічно важливих регіонах. Метою статті є розкриття механізмів використання приватних військових компаній у гібридних війнах, включно з їх участю у бойових діях, контролі над ресурсами, політичному*

консалтингу, інформаційно-психологічних операціях та втручанні у внутрішньополітичні процеси окремих держав. Доведено, що діяльність російських приватних військових компаній у країнах Африки та Близького Сходу має подвійний ефект: з одного боку, вона посилює військово-політичні позиції Росії та забезпечує доступ до природних ресурсів, з іншого – сприяє дестабілізації безпекового середовища, поглибленню конфліктів та посиленню авторитарних тенденцій.

У висновках підкреслюється, що приватні військові компанії виступають універсальним інструментом зовнішньої політики Росії, який поєднує силові, економічні та інформаційні засоби впливу, дозволяючи досягати стратегічних цілей при зниженні офіційної відповідальності. Водночас наголошено на потребі подальшого наукового аналізу довгострокових наслідків діяльності приватних військових компаній для політичної стабільності та міжнародної безпеки, а також на потенційних ризиках, які вони становлять для самої Російської Федерації у разі втрати державного контролю над цими структурами.

Ключові слова: приватні військові компанії, група Вагнера, зовнішня політика Росії, гібридна війна, міжнародна безпека, приватна охоронна компанія.

Private Military Companies in Russia's Foreign Policy Strategy in the Countries of Africa and the Middle East

Iryna Avtushenko,

Doctor of Historical Sciences, Professor,

Chair of the Department of Theory and History of the State and Law

National Transport University, Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-3987-4034>

Abstract: *This article investigates the role of private military companies as one of the key instruments employed in the implementation of the Russian Federation's foreign policy strategy in Africa and the Middle East. It demonstrates that, despite the absence of clear legal regulation within Russia itself, private military companies effectively operate as semi-official armed formations integrated into the state's power vertical and subordinated to the interests of the Kremlin. Particular attention is devoted to the activities of the most prominent structures – the Wagner Group, the private military company Patriot, and the newly established Africa Corps - which ensure Russia's military, political, and economic presence in strategically significant regions. The article's primary aim is to reveal the mechanisms through which private military companies are utilized in hybrid warfare, including their engagement in combat operations, control over natural resources, provision of political consulting, conduct of information and psychological operations, and interference in the domestic political processes of individual states. It has been demonstrated that the activities of Russian private military companies in Africa and the Middle East have a dual effect: on the one hand, they strengthen Russia's military-political positions and secure access to natural resources, on the other – they contribute to the destabilization of the security environment, the deepening of conflicts, and the reinforcement of authoritarian tendencies.*

The conclusions emphasise that private military companies serve as a versatile instrument of Russian foreign policy, combining military, economic, and informational means of influence that enable the achievement of strategic objectives while minimizing official accountability. At the same time, the article underscores the need for further scholarly analysis of the long-term implications of private military companies activities for political stability and international security, as well as the potential risks they pose to Russia itself in the event of a loss of state control over these entities.

Keywords: *private military companies, Wagner Group, Russian foreign policy, hybrid warfare, international security, private security company.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах міжнародної нестабільності та зростання конфліктності у глобальному середовищі особливого значення набуває аналіз неконвенційних інструментів зовнішньої політики держав. Одним із таких інструментів, що активно використовуються Російською Федерацією (далі – РФ) протягом останнього десятиліття, стали приватні військові компанії (далі – ПВК). Хоча юридично ПВК у Росії не мають чіткої законодавчої основи, на практиці вони виконують завдання стратегічного характеру, що пов'язані як з прямою силовою проєкцією, так і з політичним та економічним впливом у регіонах, де Росія прагне посилити свою присутність або забезпечити лояльність місцевих режимів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній історіографії діяльність приватних військових компаній є предметом наукової уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників. Дослідники К. Ларсен, Ф. Хансен [1], К. Докссі [2], К. Мартен [3] розглядають ПВК насамперед у контексті геополітичної конкуренції та зростання нестабільності в Африці. Вони акцентують на довготривалому втягуванні «Вагнера» у регіональні конфлікти та формуванні нових зон впливу Росії. Такий підхід добре пояснює зовнішньополітичні мотиви Кремля, проте залишає поза увагою внутрішні ризики для самої РФ від неконтрольованих збройних формувань. А. Борщевська [4] аналізує роль російських ПВК на африканському континенті, розглядає основні фактори, що спонукають Росію використовувати ПВК як інструмент своєї зовнішньої політики, а також вплив, який вони мають на безпеку та політичну ситуацію в країнах Африки. С. Суханкін [5] досліджує роль російських ПВК у Сирійській громадянській війні, починаючи з діяльності Slavonic Corps з акцентом на Wagner Group.

Водночас автори обмежуються конкретними кейсами й не пропонують систематичного бачення того, як такі практики інтегруються у загальну зовнішньополітичну стратегію Росії. Румунські науковці Ю. Чіфу та Т. Фрунзеті [6] у своєму дослідженні доводять, що використання ПВК дозволяє заперечувати їх існування та дає можливість безкарно набирати найманців для виконання різноманітних завдань, у тому числі бойових. У статті розглядається міжнародно-правова база використання найманців і переходи до використання та зловживання новими ПВК. Автори підкреслюють, що РФ використовує ПВК як інструмент проєкції сили.

Українські науковці О. Грига, В. Коцур та Л. Коцур [7] проаналізували роль приватних військових компаній РФ у гібридній війні проти України, у період з 2014 по 2021 роки, що дає цінні висновки щодо використання їх у безпосередньому воєнному протистоянні. У статті І. Автушенко та О. Автушенка [8] висвітлено діяльність приватних військових компаній, які активно використовувалися у військових конфліктах. Г. Кохан [9] вивчав питання легітимності приватних військових і охоронних компаній. У праці В. Горовенка та В. Тютюнника [10] систематизовані основні характерні ознаки ПВК, міжнародний досвід і можливі шляхи їх реалізації в Україні. Однак такі роботи меншою мірою висвітлюють глобальний вимір – особливо африканський та близькосхідний контексти.

Таким чином, хоча наявні дослідження окреслюють різні аспекти функціонування ПВК – від бойового застосування до правових проблем і економічних інтересів, вони здебільшого фрагментарні. У літературі бракує комплексного аналізу, який би одночасно враховував військові, політичні, економічні та інформаційні функції ПВК у зовнішній політиці РФ в країнах Африки та Близького Сходу.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Попри значну увагу до ролі ПВК у зовнішньополітичній стратегії Росії, багато аспектів

їхнього впливу на регіональну безпеку та політичну стабільність у країнах Африки та Близького Сходу залишаються недостатньо вивченими. По-перше, існує обмежена кількість систематичних досліджень, що аналізують довгострокові наслідки діяльності ПВК для локальних суспільств і державних інститутів. По-друге, не до кінця зрозумілий механізм взаємодії між офіційними державними структурами Росії та приватними військовими компаніями, зокрема в частині координації дій, відповідальності та контролю.

Крім того, проблематичним є питання юридичного статусу та міжнародного регулювання діяльності таких компаній, що створює зону правової невизначеності і ускладнює оцінку їхніх дій з точки зору міжнародного права. Особливо важливо дослідити, яким чином ПВК впливають на баланс сил у регіонах, де Росія має стратегічні інтереси, і чи сприяють вони стабілізації, чи навпаки – загостренню конфліктів.

Таким чином, існує потреба у більш комплексному аналізі ролі ПВК у російській зовнішній політиці, що дозволить краще зрозуміти їхню функцію як інструменту впливу в Африці та на Близькому Сході, а також виявити потенційні загрози і виклики для міжнародної безпеки.

Метою статті є комплексний аналіз ролі приватних військових компаній у зовнішній політиці РФ в країнах Африки та Близького Сходу.

Завдання статті:

1. З'ясувати причини створення ПВК.
2. Висвітлити різноманітні аспекти діяльності ПВК та їх функції.
3. На основі аналізу діяльності найбільш відомих російських ПВК – насамперед групи «Вагнер», а також новіших структур, таких як ПВК «Патріот» і «Африка Корпус» показати реалізацію кремлівських зовнішньополітичних амбіцій у різних регіонах Африки та Близького Сходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку 2000-х років російська влада усвідомила, що може втратити країни Африки та Близького Сходу, а разом з цим регіоном значну частину впливу на міжнародній арені, тому вона поступово почала змінювати свою зовнішню політику. Слабкість Заходу підштовхувала керівництво РФ до активного просування власних інтересів і відвертого реваншистського курсу [11, с. 14].

Відповідно до Концепції зовнішньої політики Російської Федерації від 2016 року посилення могутності Росії, конкурентоспроможність її економіки та зміцнення міжнародного іміджу є основною метою зовнішньополітичної діяльності. Специфіка реалізації російських інтересів на Близькому Сході і в Північній Африці полягає в тому, що вона здійснюється під прикриттям миротворчих гасел [11, с. 217]. Крім цього, 2015 року керівництво РФ затвердило Морську доктрину до 2020 року, відповідно до якої Середземне море входило до стратегії регіонального морського панування та було однією з важливих стратегій РФ у зовнішньополітичній діяльності [12].

У контексті гібридної війни та «розмитих» меж між військовим, політичним і економічним впливом, ПВК стали інструментом, що дозволяє Росії досягати своїх цілей при зниженні офіційної відповідальності та юридичних ризиків. Організаційна структура ПВК у Росії тісно пов'язана з державними силовими відомствами. Більшість керівного складу цих компаній – колишні співробітники силових структур або інших спецслужб. Згідно з висновками Міжнародного інституту стратегічних досліджень, російські ПВК мають спеціальну вертикаль командування, де лінія зв'язку йде не через формальні канали, а безпосередньо через «силове крило» Кремля – зокрема Раду безпеки РФ та особисто президента В. Путіна [3].

Таким чином, ПВК Росії не є справжніми «приватними» структурами в західному розумінні цього терміну, а радше виступають як неформальні

інструменти державної сили, що функціонують під прикриттям юридичної автономії.

Поява приватних військових компаній у Росії бере свій початок ще з початку 2000-х років, коли після чеченських кампаній частина ветеранів збройних сил та спецпідрозділів почали об'єднуватися у формування, що пропонували охоронні та логістичні послуги. Проте перша спроба реального використання ПВК у зовнішній політиці відбулася у 2013 році з утворенням структури під назвою Slavonic Corps (Слов'янський корпус), яка діяла в Сирії. Ця компанія, що мала юридичну реєстрацію у Гонконзі, була створена для охорони енергетичної інфраструктури, однак її участь у бойових діях закінчилася провалом й арештом бійців після повернення до Росії [5].

Незважаючи на негативний досвід, саме цей епізод вважається передвісником подальшого розгортання потужних напівофіційних збройних формувань. Після вторгнення в Україну, у 2014 році, Росія почала активно нарощувати можливості своїх ПВК не лише як інструменту гібридної війни, але й як глобального інструмента впливу.

За допомогою історико-порівняльного методу ми розглянули найбільш відомі приватні військові компанії, які використовувалися РФ як інструменти зовнішньої політики в країнах Африки та Близького Сходу. Це дозволило виявити тенденції у зміні функцій і масштабів діяльності залежно від історичного та політичного контексту. У фокусі – три основні ПВК: «Група Вагнера», «Патріот» і «Африка Корпус».

Зокрема, група «Вагнер» діяла в Сирії, де брала участь у бойових діях на боці режиму Башара Асада. Їхня присутність стала публічно відомою після інциденту у 2018 році, коли американські сили розгромили підрозділ «Вагнера» під Дейр-ез-Зором – ця подія засвідчила реальну бойову активність ПВК у регіонах, де перетинаються інтереси великих держав [13]. Група «Вагнера» була найвідомішою та найбільш впливовою російською

ПВК. Її засновниками вважаються Д. Уткін, колишній офіцер ГРУ, який дав назву угрупованню за своїм позивним – «Вагнер» та Є. Пригожин, російський бізнесмен, що був тісно пов'язаний з президентом В. Путіним.

За період із 2015 по 2021 рік географія діяльності російських ПВК значно розширилась. За даними Центру стратегічних і міжнародних досліджень (2022), щонайменше у 27 країнах були зафіксовані випадки участі російських ПВК у конфліктах, охороні об'єктів, військових навчаннях, політичному консалтингу та навіть маніпуляціях виборами [2]. Більше половини країн, в яких російські ПВК діяли у період із 2016-2021 рр., розташовані в Африці на південь від Сахари. У цьому регіоні Росія націлилася на багаті ресурси країн зі слабким урядом, зокрема Судан, Центральноафриканська Республіка (далі – ЦАР), Мадагаскар, Мозамбік і Малі. У цих країнах Росія в обмін на військову та безпекову підтримку отримувала економічні, геополітичні та військові вигоди. До них належать вплив, права на розміщення військових баз, фінансові контракти та доступ до природних ресурсів, таких як золото, дорогоцінні камені та енергетичні запаси [2].

За оцінками Вашингтонського інституту імені Гарольда Грінспуна, ці контракти не лише дозволяють ПВК заробляти, але й сприяють економічній та політичній експансії Росії на континенті в умовах вакууму після втрати впливу західних країн [4].

Однією з ключових функцій російських ПВК є участь у так званих гібридних конфліктах, де державні структури прагнуть уникнути прямої участі або приховати свою присутність. У цьому контексті ПВК виступають як сурогатні сили (*proxy actors*), що дозволяє зберігати «правдоподібне заперечення» (*plausible deniability*) з боку держави-спонсора.

ПВК воювали в Сирії на боці Башара Асада, не будучи формально частиною російського військового контингенту. Це дозволяло гнучко

реагувати на зміну обстановки, залучати додаткові сили без декларації та уникати втрат іміджу у разі провалу операцій [13].

ПВК також виконують інформаційно-психологічні та політичні функції. За даними дослідників американського Центру стратегічних і міжнародних досліджень, окремі підрозділи ПВК беруть участь у зборі розвідданих, спостереженні, моніторингу, а також веденні психологічних операцій з метою впливу на політичну ситуацію в країнах перебування [14].

Так, у ЦАР, Судані та Малі, крім бойовиків, на місцях працювали консультанти та «радники» з питань виборів, політичного лобіювання, створення провладних ЗМІ тощо. У ЦАР, наприклад, ПВК створили інформаційний центр та власне пропагандистське медіа «Радіо Лемонде», яке просувало проросійську риторику [15].

Також ПВК мають доступ до інфраструктури кібервпливу – зокрема для дестабілізації ситуації в інтернет-просторі, сприяння поширенню фейків або втручання у вибори, що фіксувалося у низці країн Африки, Латинської Америки і навіть у Європі [15].

Ще одним важливим аспектом діяльності ПВК є забезпечення економічної експансії Росії через охорону, контроль та експлуатацію ресурсів у регіонах, що розвиваються. У таких країнах, як ЦАР, Судан, Сирія, Лівія та Малі, ПВК забезпечували безпеку російських підприємств, які займаються видобутком корисних копалин (золото, уран, алмази, газ).

Ці ресурси вивозилися під прикриттям «безпекових контрактів», при цьому частка прибутку спрямовувалась у фінансування операцій ПВК або ж прямо до російських офіційних осіб та олігархів, що пов'язані з Кремлем. Такий механізм розглядається як неформальна форма колоніальної моделі, що поєднує військову силу з економічною експлуатацією [4]. Це дозволяє Росії посилювати свій вплив на міжнародному рівні – особливо у питаннях

поставок критично важливих ресурсів, зокрема урану для ядерної енергетики, яким володіють країни Сахелю.

ПВК також використовуються Кремлем для підтримки політично лояльних режимів, які часто є нестабільними, авторитарними та мають потребу у зовнішній військовій допомозі. За даними Варшавського інституту, ПВК виконують функцію охорони вищих посадових осіб, готують армії, створюють елітні охоронні частини, забезпечують безпеку виборів – що дозволяє зберігати контроль Кремля над внутрішньополітичною ситуацією в країнах-партнерах [16].

Президент ЦАР Туадер своїм радником з національної безпеки призначив росіянина, а бійці «Вагнера» виконували функції президентської охорони. Урядовці ЦАР, які висловлювали занепокоєння щодо надмірного впливу Росії, були замінені. Під час наступу повстанців у 2020-2021 рр., найманці «Вагнера» фактично врятували уряд Туадери, після чого отримали доступ до золотих та алмазних родовищ країни. У Малі та Буркіна-Фасо ПВК замінили західні контингенти та почали виконувати роль «стабілізуючої сили», хоча їх присутність часто супроводжується численними воєнними злочинами та погіршенням ситуації з правами людини [17].

Попри неформальний статус, «Вагнер» отримував фінансування та логістику від Міноборони РФ. Сам Є. Пригожин, який довгий час заперечував свою причетність до компанії, у 2022 році публічно визнав її існування. Після заколоту «Вагнера» в червні 2023 року і загибелі Є. Пригожина в авіакатастрофі у серпні того ж року, структура пройшла трансформацію – частина її підрозділів була розформована, частина інтегрована в Міноборони РФ або реорганізована в нові утворення [18].

ПВК «Патріот» вважається альтернативним проєктом, створеним у межах Міністерства оборони РФ як конкурента «Вагнеру». Вона менш публічна, однак за деякими даними, має кращу матеріальну базу та вищий

рівень підготовки персоналу. Більшість її бійців – кадрові військові, які пройшли службу в елітних підрозділах (ВДВ, спецназ ГРУ).

Діяльність «Патріота» була зафіксована у Сирії, Донбасі, Судані, а також у Мозамбіку, де у 2019 році компанія намагалася забезпечити боротьбу уряду проти ісламістських угруповань у провінції Кабо-Дельгадо. Проте операція завершилася провалом – декілька бійців загинули, а компанію відкликали після критики з боку місцевої влади [19].

На відміну від «Вагнера», ПВК «Патріот» діє в тісній координації з офіційними органами влади РФ і не демонструє публічної незалежності. Її бойові завдання часто охоплюють охорону російських дипломатичних представництв, об'єктів «Росатому» та «Газпрому» за кордоном, а також особисту охорону місцевих політичних лідерів.

Africa Corps – новітній проєкт Міністерства оборони РФ, офіційно створений наприкінці 2023 – початку 2024 року як формалізована заміна «Вагнера» в Африці для продовження африканської політики Кремля. Цей підрозділ діє як напівофіційний експедиційний корпус, який укомплектований за контрактом через Міноборони РФ, під керівництвом кадрових офіцерів, часто колишніх вагнерівців [20].

Основною місією «Africa Corps» є підтримка режимів, лояльних до Росії, забезпечення охорони ресурсів, дипломатів та інфраструктури. За даними Al Jazeera та The Guardian, станом на 2024 рік «Африка Корпус» діє щонайменше у ЦАР, Малі, Нігері, Буркіна-Фасо, і розглядається як основний інструмент Росії в рамках нової «африканської стратегії» Кремля, після розриву з Францією і США в регіоні Сахель [5].

Важливо зазначити, що «Africa Corps» діє не як приватна компанія, а як державна парамілітарна структура, що інтегрована в силову вертикаль РФ. Це свідчить про перехід від неформального використання ПВК до більш централізованого та керованого формату впливу.

На думку Т. Фолі та К. Каунерта використання приватних військових компаній дало РФ низку тактичних і стратегічних переваг у реалізації зовнішньополітичних цілей, а саме: гнучкість дій, оскільки ПВК дозволяють швидко реагувати на події в «нестабільних регіонах», без потреби офіційного оголошення участі у конфлікті; мінімізацію політичних ризиків: за рахунок «правдоподібного заперечення» Росія уникала міжнародних санкцій і прямих звинувачень у агресії, зокрема в Сирії та Африці [21].

Використання ПВК є економічно доцільнішим порівняно з розгортанням регулярної армії, оскільки бойовики працюють за контрактами, без офіційного статусу і таким чином не підпадають під державні гарантії. Також ПВК забезпечують контроль над ресурсами, які можуть бути використані як джерело фінансування для інших операцій або елементів впливу, наприклад, золото та уран з ЦАР і Малі.

Однак, поряд з позитивними для Кремля ефектами, зростають і ризики втрати контролю. Приклад заколоту «Вагнера» у червні 2023 року показав, що незалежні ПВК можуть стати загрозою для самої вертикалі влади. Саме тому після цього інциденту РФ активно централізує військово-приватні структури через МО та спецслужби [22].

Висновки. Комплексне застосування історичних, політичних, правових і комунікаційних підходів дало можливість не лише висвітлити діяльність ПВК, але й виявити їхню системну роль у зовнішньополітичній стратегії Росії. У результаті проведеного аналізу стає очевидним, що приватні військові компанії відіграють ключову роль у реалізації зовнішньої політики Російської Федерації. Попри формальну заборону в російському законодавстві, ПВК фактично функціонують як інструменти державної сили, керовані або координовані через спецслужби та Міністерство оборони РФ. Їх використання стало особливо інтенсивним після 2014 року, коли Росія

вдалася до гібридних методів війни проти України, а також активізувала вплив в регіонах Близького Сходу та Африки.

У дослідженні, на основі системного аналізу, показано, що ПВК виконують мультифункціональні завдання – від участі у бойових діях до охорони ресурсів, впливу на вибори, інформаційних операцій і підтримки авторитарних режимів. Вони створюють гнучкий механізм проєкції сили за межами Росії, який дозволяє уникати офіційної відповідальності, одночасно отримуючи політичні та економічні дивіденди. Діяльність ПВК у зовнішній політиці РФ є інструментом нової епохи міжнародних відносин, де стираються межі між державним і приватним, війною і миром, а вплив дедалі частіше здійснюється через тіньові, неофіційні структури.

У контексті динамічної трансформації безпекового середовища доцільно звернути увагу на такі напрями подальших досліджень як: вивчення довгострокових наслідків присутності ПВК у країнах Африки; оцінка внутрішньої загрози для РФ від приватних озброєних формувань.

Список використаних джерел

1. Larsen, K., Hansen, F. (2022). Russia's comprehensive approach and the increased use of the Wagner Group challenges the West in Africa. Danish Institute for International Studies. URL: <https://www.diis.dk/en/research/russias-comprehensive-approach-and-the-increased-use-of-the-wagner-group-challenges-the> (Last accessed: 11.07.2025).
2. Doxsee, C. (2022). Putin's Examining Russia's Use of Private Military Companies 2022. URL: <https://www.csis.org/analysis/putins-proxies-examining-russias-use-private-military-companies> (Last accessed: 10.07.2025).
3. Marten, K. Into Africa: Prigozhin Wagner and the Russian Military. URL: <https://www.ponarseurasia.org/wp->

content/uploads/attachments/Peperm561_Marten_Jan2019_0.pdf (Last accessed: 11.07.2025).

4. Borshchevskaya, A. Washington Institute (2020). The Role of Russian Private Military Companies in Africa. URL: https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/role-russian-private-military-contractors-africa?utm_source (Last accessed: 11.07.2025).

5. Sukhankin, S. (2019). Russian PMCs in the Syrian Civil War: From Slavonic Corps to Wagner Group and Beyond. URL: [PMC20191219-47580-1cga9g-libre.pdf](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/role-russian-private-military-contractors-africa?utm_source) (Last accessed: 11.07.2025).

6. Chifu, I., Frunzeti, T. (2020). From Mercenaries to Private Defence. The Case of Russian Private Military Companies. *Bulletin of «CAROL I» National Defence University*, 9(1), 44–54. <https://doi.org/10.12753/2284-9378-20-07>.

7. Грига О.С., Коцур В.В., Коцур Л.М. Роль приватних військових компаній під час російсько-української гібридної війни 2014-2021 років *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 58-62. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.33.10>.

8. Автушенко І.Б., Автушенко О.С. Приватні військові компанії як один із інструментів ведення сучасних війн *Військово-науковий вісник*. Вип. 41. Львів, 2024. С. 120-132. <https://doi.org/10.33577/2313-5603.41.2024.120-132>

9. Кохан Г. Правові питання діяльності приватних військових компаній: міжнародний аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, серія: юридичні науки*. 2020. Том. 31(70). Ч. 3. № 2. С. 190-201. <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.2-3/31>.

10. Горovenko B., Tyutyunnik V. Приватні воєнні компанії: міжнародний досвід і можливі шляхи його реалізації в Україні. *Наука і оборона*. 2013. №3. С. 32-39.

11. Розумний М.М., Бережний Я.В., Валюшко І.В., Власенко Р.В. Режим Путіна: перезавантаження – 2018. Київ: НІСД, 2018. 480 с.
12. Weber, Y. (2022). Russia's New Maritime Doctrine. *Middle East Studies*. Vol.13. Issue 4. URL: <https://www.usmcu.edu/Outreach/Marine-Corps-University-Press/MES-Publications/MES-Insights/Russias-New-Maritime-Doctrine/> (Last accessed: 10.09.2025).
13. Gibbons-Neff, T. (2018). How a 4-Hour Battle Between Russian Mercenaries and U.S. Commandos Unfolded in Syria. URL: <https://www.nytimes.com/2018/05/24/world/middleeast/american-commandos-russian-mercenaries-syria.html> (Last accessed: 12.09.2025).
14. Katz, B., Jones, Seth G., Doxsee, C., Harrington, N. (2020). The Expansion of Russian Private Military Companies. URL: https://russianpmcs.csis.org/?utm_source (Last accessed: 10.09.2025).
15. Eydoux, T., Roger, B. The Bear Brigade (2024). Kremlin's new paramilitary outfit in Africa. URL: https://www.lemonde.fr/en/le-monde-africa/article/2024/07/14/the-bear-brigade-the-kremlin-s-new-paramilitary-outfit-in-africa_6684180_124.html?utm_source (Last accessed: 10.07.2025).
16. Bryjka, F. Russian «Contractors» (2019). In the Service of the Kremlin. URL: <https://warsawinstitute.org/russian-contractors-in-the-service-of-the-kremlin/> (Last accessed: 12.07.2025).
17. Siegle, J. (2022). Russia's Use of Private Military Contractors. URL: https://africacenter.org/experts/russia-private-military-contractors/?utm_source=chatgpt.com (Last accessed: 12.07.2025).
18. Murphy, M. (2023). What now for Wagner after Prigozhin's death? URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-66604261> (Last accessed: 12.09.2025).

19. Чорна О. «Солдати невдачі»: що відомо про ПВК «Патріот». URL: <https://informer.ua/uk/soldati-nevdachi-shcho-vidomo-pro-pvk-patriot> (дата звернення: 12.07.2025).
20. Banco, E. (2024). Thousands of former Wagner fighters are now answering to Moscow. URL: https://www.politico.com/news/2024/04/28/wagner-fighters-russia-africa-00154595?utm_source (Last accessed: 10.07.2025).
21. Foley, T., Kaunert, C. (2022). Russian Private Military and Ukraine: Hybrid Surrogate Warfare and Russian State Policy by Other Means. *Central European Journal of International and Security Studies*. Vol. 16. Issue 3. P. 172-192. URL: https://www.cejiss.org/russian-private-military-and-ukraine-hybrid-surrogate-warfare-and-russian-state-policy-by-other-means?utm_source (Last accessed: 13.07.2025).
22. Gregory J., Rainsford, S. (2023). Vladimir Putin says Wagner mutiny leaders. URL: [will be brought to justice https://www.bbc.com/news/world-europe-66024526](https://www.bbc.com/news/world-europe-66024526) (Last accessed: 13.07.2025).